

Нагласите на бизнеса и населението в условията на икономическа криза

Увеличаването на безработицата сред населението на страната и намаляването на трудовите доходи се отразяват най-сериозно върху средните по големина фирми. Едрият бизнес пък, който увеличава приходите си, страда от междуфирмена задлъжнялост и забавените плащания от страна на общините и държавата.

Алексей Пампоров

Изследванията на финансовата криза показват, че тя в по-малка степен пряко засяга хората и домакинствата, отколкото българския бизнес. 36% от хората в страната не се чувстват засегнати от кризата, но едва 5% от фирмите заявяват, че засега не са засегнати. Докато хората са засегнати най-вече поради намалена работна заплата (15,3%) или съкращение от работа (11,9%), то фирмите обикновено са засегнати по повече от два от наблюдаваните показатели (фиг.1).

Фиг. 1. Показатели, по които са засегнати фирмите в България

Източник: Изследване на Институт Отворено общество - София (декември 2010 г.)

Погледнато през призмата на годишния оборот няма как да не се открие фактът, че малките

фирми с годишен оборот до 100 хил. лева са най-малко засегнати от кризата. По всички показатели делът на засегнатите в тези фирми е под средния за страната.

Делът на засегнатите фирми с оборот от 100 хил. до 500 хил. лева е съвсем малко по-висок от средния за страната, но все пак близък до него по всички показатели.

Средните по големина фирми, с оборот между 500 хил и 1 млн. лева, са засегнати значително повече от средното за страната по отношение на увеличените разходите за обслужване на текущ кредит (23,5%). Като най-многостранно засегнати се очертават фирмите с годишен оборот от 1 до 5 млн. лв. Те се потърпевши от междуфирмената задлъжнялост (72,3%) и от дължимите им публични плащания (21,1%). При тези фирми е най-висок делът на засегнатите от спада в продажните цени (52,7%) и е значително висок делът на засегнатите от увеличените разходи по текущи кредити (22,6%).

Големите фирми, с годишен оборот над 5 млн. лв., са най-сериозно засегнати от закъснелите плащания - както от частни клиенти (85,2%), така и от държавата, общините и НАП (31,5%). Направеното допълнително изследване сред "едрия" бизнес (определен като фирмите, класирани в българския ТОП 100 по приходи за 2009 г.) показва, че те са потърпевши от кризата по същия начин като останалите големи фирми. Разликата е, че едрият бизнес още повече страда от закъснелите плащания от държавата, общините и НАП (42,9%) и е малко по-слабо, но все пак значително потърпевш от междуфирмената задлъжнялост (65,7%).

Секторът на икономическа дейност на дадената фирма се откроява като вторият най-важен фактор за начина, по който е засегната от кризата. В сектора на здравеопазването и социалните дейности, например, е регистриран най-големият дял на незасегнатите (10,6%), докато в сектора на транспортните услуги са засегнати всички изследвани фирми. Забавените плащания от държавата, общините и НАП засягат най-вече здравеопазването (27,2%), транспортните услуги (19,6%), производството на храни и напитки (19,6%) и жилищното строителство (19%). Тези плащания обаче почти не оказват негативно влияние в сектори като туризма и хотелиерството (2,8%) и търговията и техническото обслужване на автомобили (2,9%).

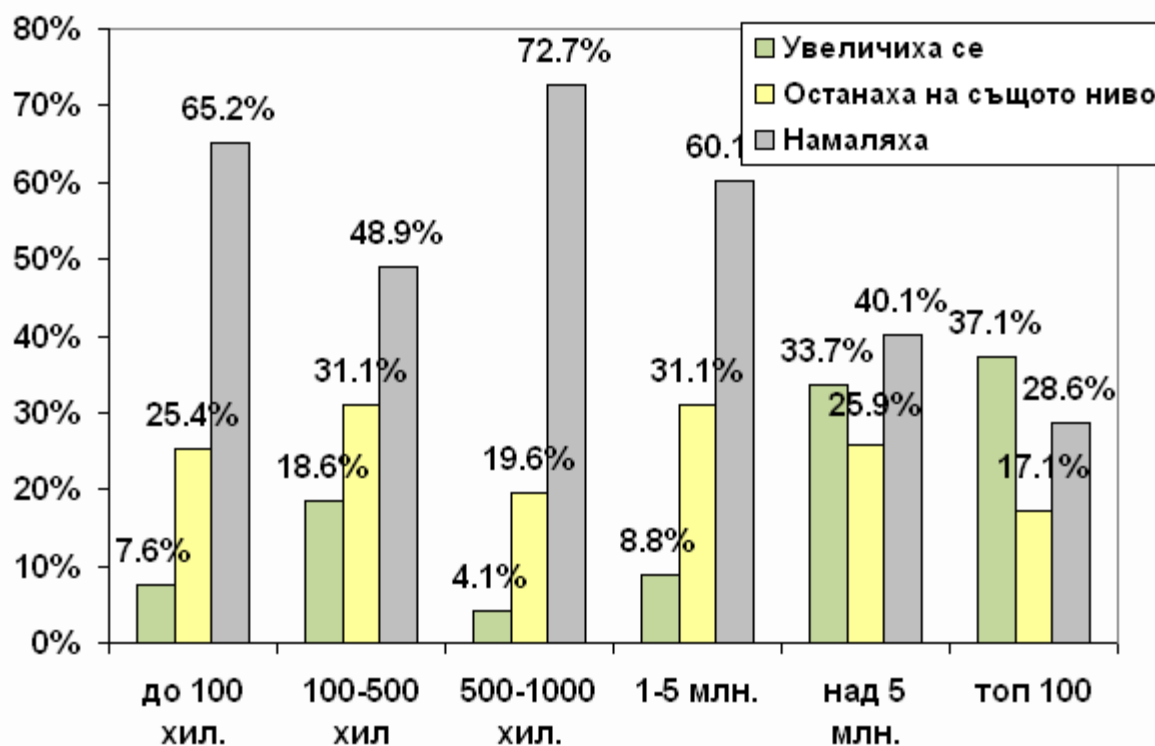
Забавените плащания от частни клиенти или т.нар. междуфирмена задлъжнялост засяга най-силно секторите на жилищното строителство (61,9%), търговията и техническото обслужване на автомобили (56,5%) и производството на машини и оборудване (49,6%).

Междуфирмената задлъжнялост най-слабо засяга туризма (18,2%) и търговията с хранителни стоки (27,4%). Увеличените разходи за обслужване на кредит се отразяват най-вече върху производството на машини и оборудване (25,5%) и върху сектора на услугите (18,8%). Разходите

за текущ кредит засягат най-малко здравеопазването (2,5%) и търговията с недвижими имоти (5,8%).

Спадът в продажните цени засяга най-вече търговията с недвижими имоти (54,1%), производството на текстил и облекло (50%), производството на хранителни продукти (47%) и жилищното строителство (46,2%). Спадът в приходите и печалбите, както и намаленото търсене засягат значимо всички сектори и не би било коректно да откромим „малко засегнати“ в това отношение.

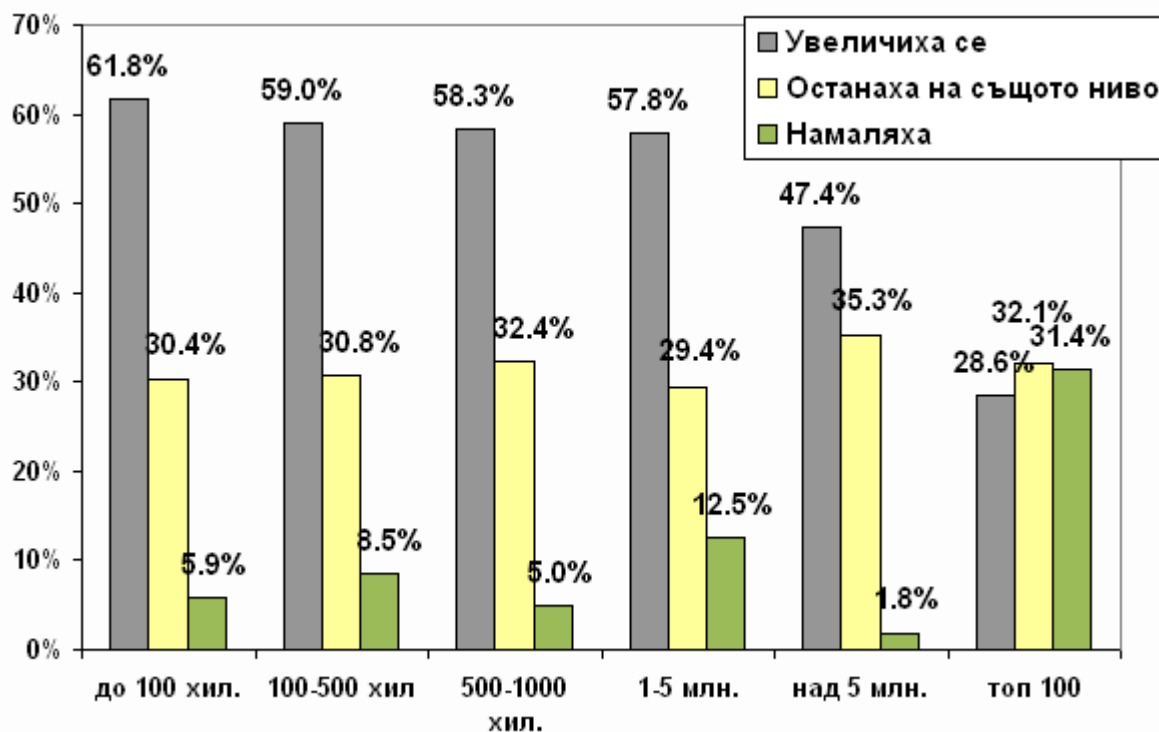
Въпреки закъснелите плащания, значително по-висок дял от големите фирми и едрият бизнес отчитат ръст на приходите си в периода септември 2009 г. – септември 2010 г. спрямо ръста на приходите при останалите фирми (фиг.2). При фирмите от топ 100 по приходи делът на фирмите, които са увеличили своите приходи дори превишава делът на фирмите, чиито приходи са намалели. Най-голям относителен дял фирми, които отчитат спад в приходите си, се наблюдава в средните по своя оборот фирми. При Големите и Едрите фирми се наблюдава и значително по-малък дял фирми, които декларират увеличение на разходите през разглеждания период, в сравнение с останалите фирми в страната (фиг. 3). Макар и с малко, делът на фирмите от топ 100, които са намалили разходите си, превишава делът на фирмите, които са ги увеличили.

Фиг. 2. Промяна в приходите в периода 09.2009-09.2010 в зависимост от годишния оборот на

фирмата

Източник: Изследване на Институт Отворено общество - София (декември 2010 г.)

Фиг. 3. Промяна в разходите в периода 09.2009-09.2010 в зависимост от годишния оборот на фирмата

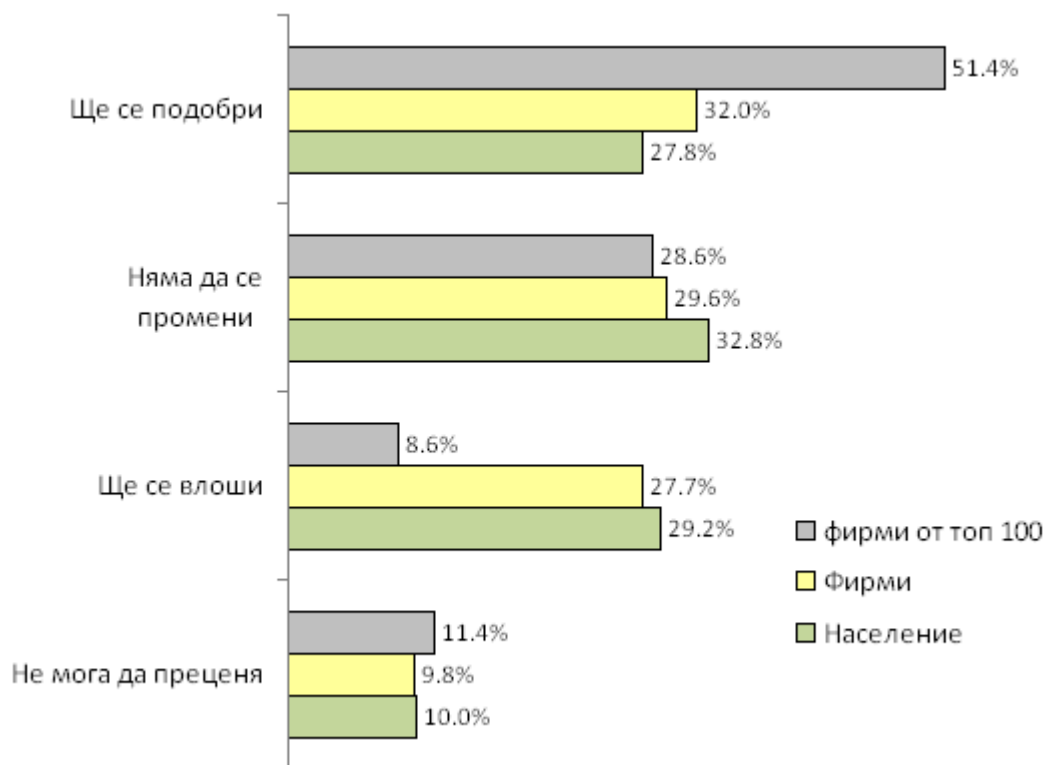
Източник: Изследване на Институт Отворено общество - София (декември 2010 г.)

Към момента на изследването 45% от фирмите в страната ползват банкови кредити. 18,6% от тях всеки месец имат затруднения с обслужването им. 45,2% понякога имат затруднения с обслужването и едва 36,2% нямат проблеми да изплащат задълженията си към банките. Най-затруднени по отношение на кредитите са най-малките фирми (с годишен оборот до 100 хил. лв.). За една четвърт от тях (25,8%) покриването на задълженията към банките е ежемесечно изпитание, а едва 26,2% никога не са имали проблем.

На другия полюс са големите фирми и едрият бизнес. 75% от фирмите с оборот между 1 и 5 млн. лв., 87% от фирмите с оборот над 5 млн. лв. и 86% от фирмите от топ 100 по приходи никога не се имали проблеми с обслужването на кредитите си. От тези три типа фирми едва между 3 до 5% имат постоянен проблем с изплащането на задълженията (във всички случаи това се фирми, към които има забавени плащания както от частни клиенти, така и от държавата).

Различните начини, по които кризата засяга хората, фирмите и едрият бизнес формират различни

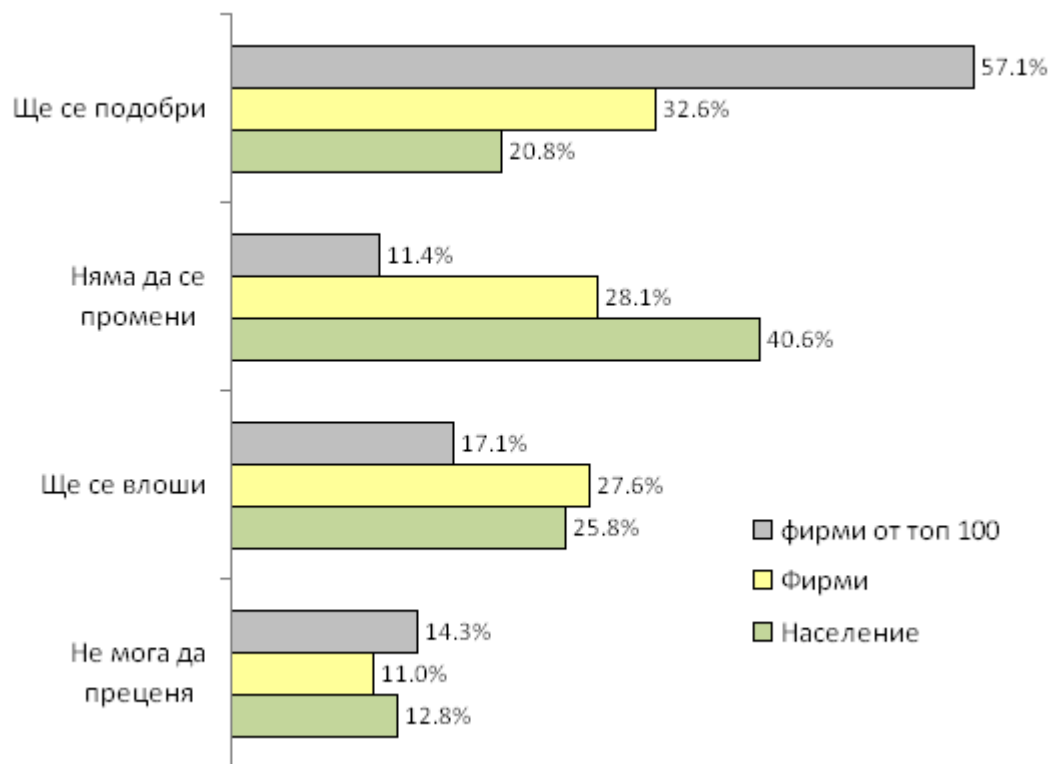
очаквания за предстоящата година. Половината от фирмите в топ 100 по приходи в България очакват, че общата икономическа ситуация в страната ще се подобри през следващите 12 месеца. Тази оптимистична представа се споделя от два пъти по-малък дял сред населението на страната (фиг.4). Най-малко подобрене очакват фирмите с дейност в секторите: производство на машини и оборудване (21,5%), търговия и техническо обслужване на автомобили (24%), туризъм и хотелиерство (24,4%) и търговия с хранителни стоки (25%). Най-оптимистично са настроени фирмите в сектора на жилищното строителство, където 41,8% очакват по-добра икономическа ситуация.

Фиг. 4. Очаквания към икономическата ситуация в страната през следващите 12 месеца
Източник: Изследвания на Институт Отворено общество - София (декември 2010 г. и януари 2011)

Запитани за очакванията за финансовото състояние на собственото им домакинство през следващите 12 месеца, делът на оптимистите сред населението е по-малък за сметка на онези, които смятат, че нищо няма да се промени. За разлика от хората, едрият бизнес – напротив - има по-оптимистични нагласи за собственото си състояние, в сравнение с очакванията за развитието на страната (фиг.5). Всъщност, с изключение на най-малките фирми (28,2%), всички останали фирми са значително по-оптимистични за своето развитие, отколкото развитието на страната. Най-малък е делът на оптимистите в секторите: търговия с хранителни стоки (16%) и

транспортни услуги (16,4%). Тези два сектора всъщност са най-силно засегнати от свитото потребление и икономическия песимизъм на населението.

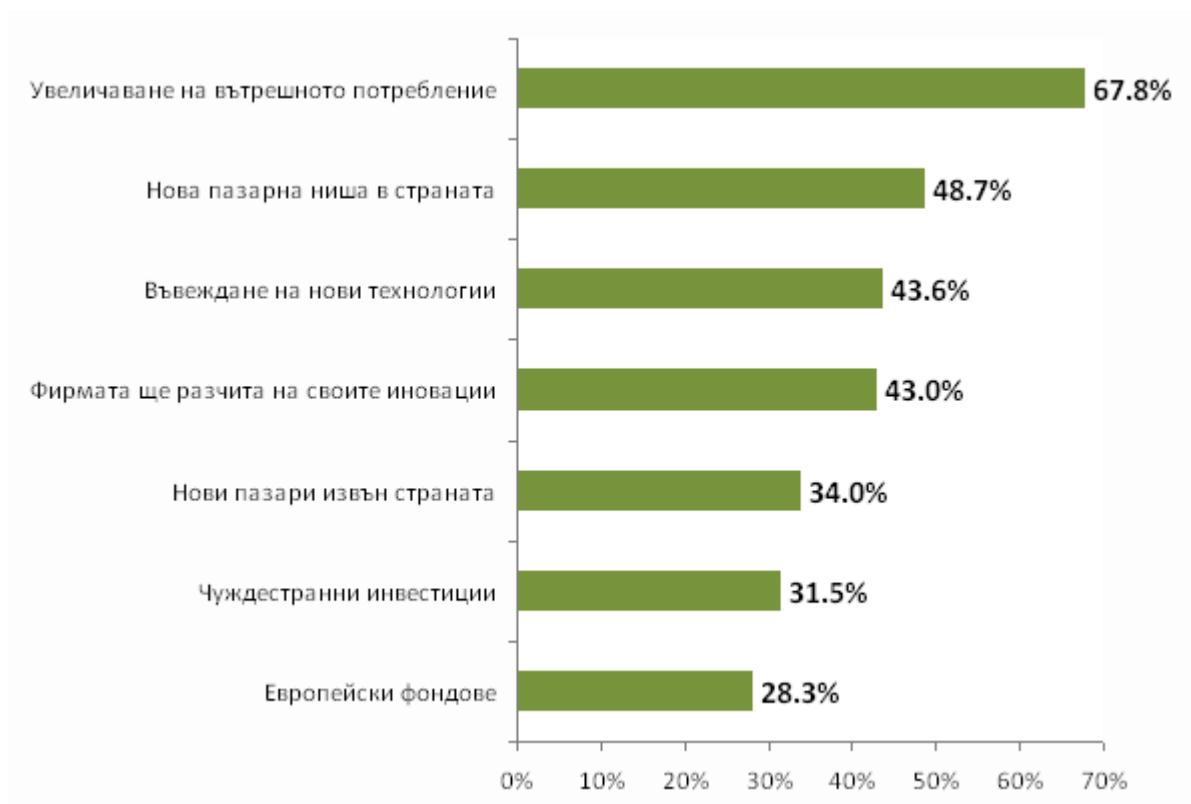

Фиг. 5. Очаквания към финансовото състояние на фирмата (домакинството) през следващите 12 месеца

Източник: Изследвания на Институт Отворено общество - София (декември 2010 г. и януари 2011)

Именно увеличаването на вътрешното потребление и намирането на нова пазарна ниша в страната се открояват като най-значимите икономически фактори, на които ще разчитат фирмите в България през следващите 5 години (фиг. 6). Важно е да се подчертае, че въпреки актуалните правителствени политики за излизане от кризата чрез "европейските фондове" и "чуждестранните инвестиции", те не се възприемат от фирмите като преки механизми за собствената им финансова стабилност през следващите пет години. Въпреки това има цели сектори, където нагласата за употреба на европейските фондове като икономически фактор е изключително висока: пътното строителство (91,1%) и производството на селскостопанска продукция (82,8%). Най-малки са очакванията към европейските фондове в секторите на транспортните услуги (8%) и търговията с хранителни стоки (10,1%). Пътното строителство е и секторът, който най-много ще разчита на чуждестранни инвестиции (90%), следван от производството на машини и оборудване (61,2%). Подобно на европейските фондове,

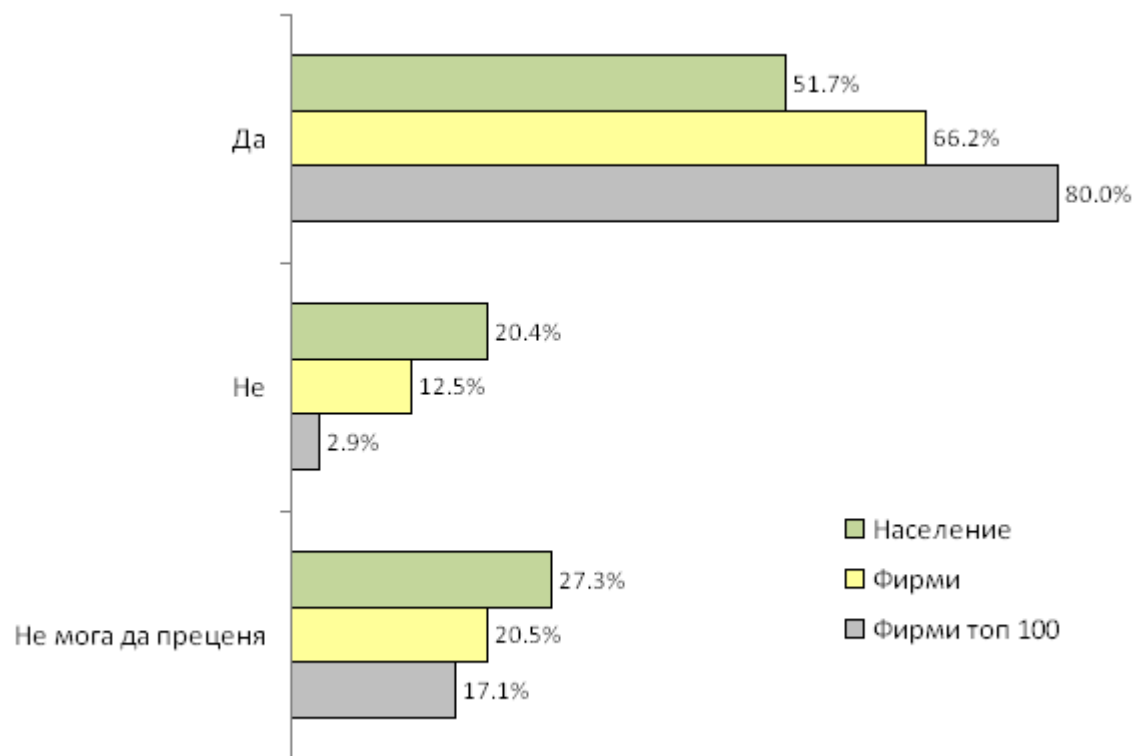
чуждестранните инвестиции имат най-малко значение за финансовия успех в следващите пет години в секторите на транспортните услуги (9,5%) и търговията с хранителни стоки (14,3%).

Фиг. 6. Кумулативен дял на отговорите "голяма" и "много голяма степен" на въпроса: на кои икономически фактори ще разчита фирмата, за да има финансов успех през следващите 5 години

Източник: Изследване на Институт Отворено общество - София (декември 2010 г.)

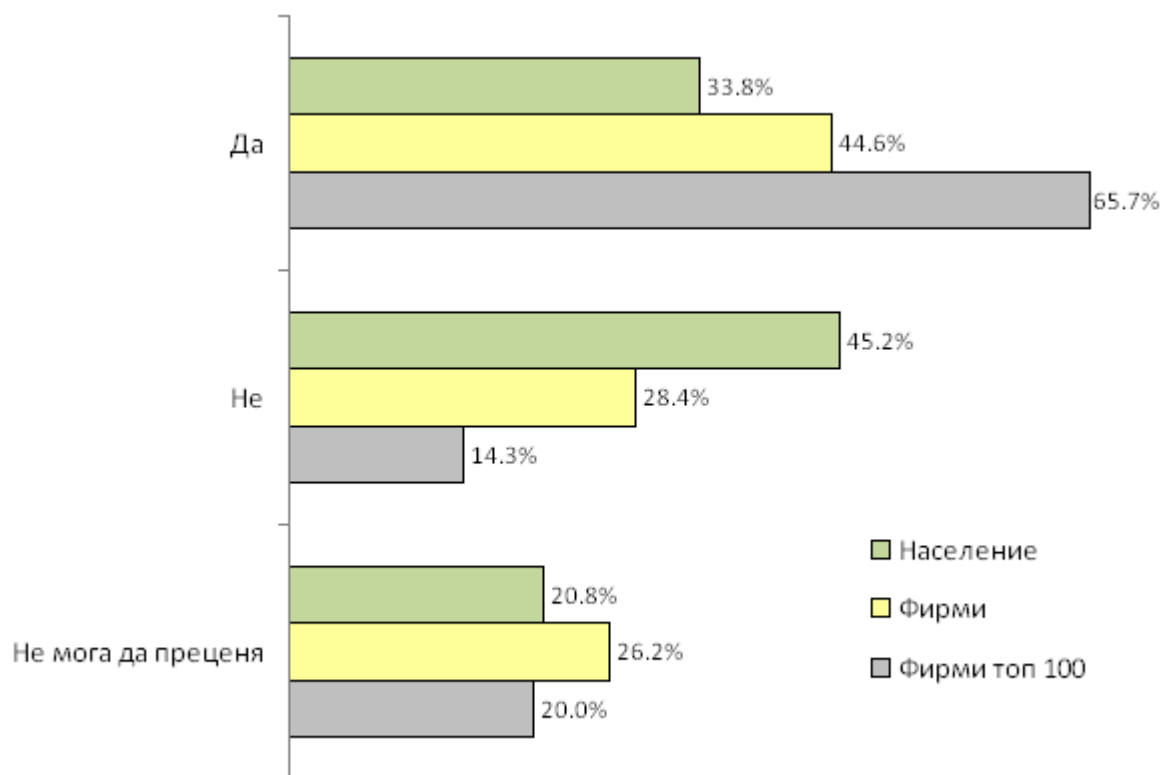
Хората, фирмите и едрият бизнес се различават и в нагласите си по отношение на финансовата система в България. Може да се каже, че системата на валутен борд, при която българският лев е фиксиран към еврото, среща подкрепа както сред населението, така и сред фирмите в страната. Въпреки това едрият бизнес застава зад нея много по-категорично, отколкото населението (фиг.7).

Фиг. 7. Подкрепа за системата на валутен борд, при която българският лев е фиксиран към еврото

Източник: Изследвания на Институт Отворено общество - София (декември 2010 г. и януари 2011 г.)

От тази гледна точка е изключително важно своеобразното противопоставяне между хората и едрия бизнес по отношение на многократно обявяваната политическа цел на настоящето правителство: влизане в еврозоната. Фирмите от топ 100 по приходи в България явно биха подкрепили евентуалното въвеждане на еврото, но ако днес се провеждаше референдум за това, населението ще гласува срещу въвеждането на еврото.

Фиг. 8. Подкрепа за влизането в еврозоната и замяната на българския лев с еврото
Източник: Изследвания на Институт Отворено общество - София (декември 2010 г. и януари 2011)

Увеличаването на безработицата сред населението на страната и намаляването на трудовите доходи най-силно засягат средните по големина фирми (с годишен оборот 500 хил. – 1 млн. лв.) и особено онези, които се намират в секторите на търговията с хранителни стоки и транспортните услуги. В това отношение може да се каже, че малките фирми, големите фирми и едрият бизнес са по-слабо засегнати от кризата. Всъщност, сред големите и много големите фирми в страната се наблюдава значително по-висок дял на онези, които са увеличили приходите и същевременно са намалили разходите си през последната година. Единственият проблем за тях са междуфирмената задлъжнялост и забавените плащания от държавата и общините. Това, по което си приличат Малките, Големите и Едрите обаче е фактът, че и едните, и другите виждат като перспектива пред своя финансов успех увеличаването на вътрешното потребление и намирането на нови пазарни ниши в страната.

За изследванията:

1) Представително изследване на българския бизнес

- Проведено от екип на Институт "Отворено общество" - София

- През периода 1.11 – 15.12. 2011г.
- Генералната съвкупност се състои от фирмите, регистрирани в Търговския регистър и със седалища в областните градове
- От планирани 2 700 интервюта са реализирани 2 034
- Извадката е представителна за регистрираните фирми със седалища в областните градове
- Методът на регистрация е интервю лице в лице по стандартизирана анкетна карта със служител на ръководна длъжност
- Максималната грешка е 2,2%
- Реализирана е допълнителна извадка от фирмите, определени от в. Капитал като "Топ 100" според приходите им за 2009г

2) Представително изследване на населението

- Проведено от екип на Институт "Отворено общество" - София
- През периода 22.01 – 7.02 2011г.
- Генералната съвкупност се състои от пълнолетното население в страната
- От планирани 1 200 интервюта са реализирани 1 200
- Извадката е национална представителна за лицата над 18 г.
- Методът на регистрация е интервю лице в лице по стандартизирана анкетна карта
- Максималната грешка е 2,8%